

ערבות בקיום מצוות - ברכת המצוות וברכת הנהנין (שיעור רביעי)

מטרות השיעור:

1. התלמיד יתוודע למקור ההלכתי ויבין אותו.
2. התלמיד יפנים את משמעות הערך של "כל ישראל ערבים זה בזה".
3. התלמיד יתפוס את ההלכה כמקיפה את כל תחומי היחסים שבין היחיד לזולת.
4. התלמיד יפנים את המשמעות של החיבור ההדוק בין המצוות שבין אדם לחברו למצוות שבין אדם למקום.

המקור הנלמד:

שולחן ערוך הרב¹ ("האדמו"ר הזקן") אורח חיים סימן קסז סעיף כג

מי שאינו אוכל אינו יכול לברך המוציא להוציא האוכלין ידי חובתו, אפילו אינו יודעין לברך לעצמו, כיון שהוא אינו מחויב בברכה זו וכל שאינו מחויב בדבר אינו מוציא אחרים ידי חובתו. שברכת הנהנין אינה דומה לברכת המצוות שאף מי שאינו מחויב בדבר מפני שכבר יצא ידי חובתו, יכול לברך למי שעדיין לא יצא ואינו יודע לברך לעצמו, כגון לקדש קידוש היום לנשים ועמי הארץ. לפי שבמצוות שהן חובה **כל ישראל ערבים זה בזה** וגם הוא נקרא מחויב בדבר כשחבירו לא יצא ידי חובתו עדיין. משא"כ בברכות הנהנין שאף שהן חובה על הנהנה מכל מקום בידו שלא ליהנות ושלא לברך, לפיכך אין אחר שאין נהנה נקרא מחויב בדבר הברכה זו שזה צריך לברך על מה שחפץ ליהנות.

ואפילו בשבת שהוא חייב לאכול פת מכל מקום כיון שחייב זה אינו אלא להנאתו שאם אינו נהנה באכילתו והתענית עונג לו פטור מלאכול, א"כ אם אינו יודע לברך ג"כ לא יהנה שאסור ליהנות מהעולם הזה בלא ברכה ואין כל ישראל ערבים שיהנה זה.

אבל כל אכילה ושתייה שהן חובה על האדם שלא משום הנאתו, כגון מצה בליל ראשון של פסח ויין של קידוש בין של לילה ובין של יום, אם אינו יודע לברך יכול אחר שכבר יצא להוציא ידי חובתו אף מברכת הנהנין שבהן שהן המוציא ובורא פרי הגפן, ואין צריך לומר ברכת אכילת מצה וברכת הקידוש עצמה שהם מברכות המצוות, ואם מקדש על הפת מוציאו גם מברכת המוציא שבקידוש שהיא חובה משום קידוש ולא משום הנאתו.

וכל זה לגדול שאינו יודע לברך אבל לקטנים רשאי לברך כל ברכת הנהנין כדי לחנכן במצוות ואפילו אין חינוכם מוטל עליו כגון שאינן מבני ביתו.

¹ רבי שניאור זלמן מלאדי מכונה "האדמו"ר הזקן", "הרב", ובעל ה"תניא" וה"שולחן ערוך". מייסדה והאדמו"ר הראשון בשושלת אדמו"רי חסידות חב"ד, שעמד בראשה משנת 1772 ועד לפטירתו בשנת 1812.

תמצית

"כל ישראל ערבים זה בזה" הוא כלל הלכתי ולא רק רעיוני.

כל אדם מחוייב לעזור לחברו לצאת ידי חובתו בברכות המצוות, ולכן אדם שכבר קיים מצווה עדיין יכול להוציא ידי חובה את חברו שלא קיימה מדין "ערבות". כל עוד חברו לא יצא ידי חובה גם הוא נחשב מחוייב במצווה.

שאלות עיון והפנמה:

1. משימת הכנה בבית- הגדיר את המושגים ההלכתיים הבאים והדגמי כל אחד מהם:

ברכת הנהנין

ברכת המצוות

2. מה ההבדל בין ברכת הנהנין לבין ברכת המצוות בעניין הוצאת אחרים ידי חובה?

3. מדוע אין מקום לערבות הדדית בברכת הנהנין? הסבירי את ההיגיון בהלכה זו.

4. כיצד באה לידי ביטוי הערבות ההדדית בהוצאת אדם אחר, שאינו מסוגל/יודע לברך בעצמו, ידי חובת הברכה?

5. האם את רואה בקיום מצוות שבין אדם למקום, הזדמנות גם להידוק היחסים שבין אדם לחברו? הסבירי והדגימי ע"י מצוות שלדעתך תורמות לקשר כזה.

6. אדם שכבר יצא ידי חובתו באכילת מצה בליל ראשון של פסח ובין של קידוש, רשאי להוציא ידי חובה אחרים שעדיין לא ברכו, מדוע? מה המיוחד במצוות אלו?

7. באיזה מקרה ניתן לברך ברכת הנהנין עבור מישהו, גם אם אינך נהנה באופן ישיר?

8. מה התחדש לך בלימוד זה?

